

לפשרו של סיפור

עיונים בסיפור העכבר והתרנגול מאת ש"י עגנון

באפוס המונומנטלי של ש"י עגנון, ב"הכנסת כלה" הגניב לו עגנון סיפור קטן בשם העכבר והתרנגול. המענין הוא שאת הסיפור הזה שמע המספר מפי ר' יודיל עצמו או מפיו של ר' נטע בעל העגלה של ר' יודיל, ששמע את שיחתם של הסוסים של ר' נטע בעל העגלה של ר' יודיל, שאחד מהם "משכני" הזהירו לחברו "נרוצה" לבל יכניס רגליו בעסק שאינו שלו, כדי שלא יארע אותו מה שאירע לאותו עכבר. "אמר לו משכני לנרוצה, נרוצה אחי אל תכניס רגליך בעסק שאינו שלך, כדי שלא יארע אותך מה שאירע לאותו עכבר. אמר לו, מה אירע לאותו עכבר ? אמר לו²

כה

ט בגולה

העכבר והתרנגול

תרנגול אחד היה מתגורר בביתו של יהודי והיתה פרנסתו מצויה ולא היה חסר כלום. אף על פי כן היה שרוי בדאגה ולא נראה שחוק על פיו. כשהגיע אלול הוכפל צערו וכשהיה קורא היה גועה בבכיה. התגורר שם עכבר אחד. שאל העכבר את התרנגול, מובחר שבעופות מפני מה אתה עצוב כל כך ? אם פרנסה, הרי פרנסתך מצויה, ואם דירה, הרי אתה דר עם בני אדם, ולבסוף אני רואה אותך עצוב ונבהל ומרתיע כגבר אין איל. אמר לו, ולא אמר ירמיהו (ירמיה י"ז) ארוך הגבר אשר יבטח באדם; ואומר (איוב ל"ג) אם יש עליו מלאך מליץ אחד וגו' להגיד לאדם ישרו, כל זה אינו שוה לי בכל עת אשר אני רואה את בעל הבית נוטל סידור בידו. למה שתפילה אחת יש בסידור ובני אדם היא נקראת וכשהוא מתפלל תפילה זו הוא נוטל תרנגול ומסבבו על ראשו ואומר זה התרנגול ילך למיתה ומוסרו לשוחט לשחטו. עלי מקונן ירמיהו (איכה ג') אני הגבר ראה עני. אמר לו העכבר לתרנגול, כבר אמר דוד המלך עליו השלום (תהלים פ"ט) מי גבר יחיה ולא יראה מות, וכן אמר איוב (איוב י"ד) וגבר ימות ויחלש, אף על פי כן כל זמן שלא הגיע זמנך ליפטר מן העולם הייך שאתה חי. לפיכך אזור נא כגבר חלציך ובטח בה, כמו שנאמר (ירמיה י"ז) ברוך הגבר אשר יבטח בה' ואומר (תהלים ל"ד) אשרי הגבר יחסה בו, ואמר (תהלים מ') אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ויקויים בך מקרא שכתוב (איוב י') שנותיך כימי גבר. ואם אתה נותן לי רשות הריני ממלט אותך משחיתותם של בני אדם, כמו שנאמר (שם ל"ב) פדעוהו מרדת שחת מצאתי כפר. אמר לו, היאף אתה מצילני מידו של אדם. אמר לו, לא שמעת מימיך מה עשה אבא לאריה שהיה חבוש אצל בני אדם וקרסם אבא את החבלים והתיר את האריה. מה שעשה אבא למלך החיות יעשה בנו לעזו שבעופות. אלא מה אני מבקש ממך, שתשמע לי, כמו שאמר איוב (איוב ל"ד) וגבר חכם שמע לי. אמר התרנגול בלבו, יבוא הנס מכל מקום, אשמע מה בפיו. אמר לו, כיצד אתה עושה להצילני ? אמר לו, מובחר שבעופות הרי לילי סליחות מגיעים ובני אדם משכימים לבית הכנסת, אלך ואוכל את סידור התפילה עד שלא ישתיר הימנו אפילו אות אחת. אמר התרנגול, לישועתך קויתי ה'. כשהגיעו לילי סליחות

זדשה

לגולה

חדש

(1) עגנון, ש"י, כל כתבי, הכנסת כלה, הוצאת שוקן, ירושלים ות"א תשכ"ו. עמ' ס"א-ס"ב.
 (2) שם, שם, עמ' ס'.

יצאו בני ביתו לבית הכנסת והניחו את הבית בלא אדם. יצא אותו עכבר מחורו לאכול את הסידור. הרגיש בו החתול וקפץ עליו ואכלו.³

לכאורה, עוד ספור אגדי אחד מאותם ספורים אגדיים שמספרים לתינוקות של בית רבן כדי למשוך את לבם ללמוד תורה. אך רק לכאורה, כי לאמתו של דבר יש כאן ספור בעל משמעות עמוקה הרבה יותר וכפי שרומז לנו עגנון עצמו בסוף הסיפור הזה, "...כיון ששמע נרוצה מעשה העכבר והתרנגול הניח רגליו מן המחלוקת והיה מהרהר כמה פקח משכנן, מכיר את העולם ויודע להטעים דברים במשל.⁴ כלומר, פקח המספר שידוע להטעים דברים במשל ופיקח צריך להיות הקורא כדי לגלות את הנמשל, והוא כפול משמעות אלגורית נוסף לפשוטו כמשמעו.

קיימות שתי אפשרויות להסברת האלגוריה שבספור זה.

- א. על רקע יהודי דתי לאומי.
- ב. על רקע כלל אנושי.

לשם הבהרת תמונת המשל והנמשל, אעמוד על האלמנטים העקריים שבספור, אחד אחד, ובהמשך דברי ארחיב את הדבור עליהם, ע"י העמדתם זה מול זה. וקודם כל על רקע יהודי דתי לאומי.

ב מ ש ל

ב מ ש ל

התרנגול, מובחר שבעופות	אדם יהודי, מובחר שבבריאה.
בעל הבית היהודי	הקדוש ברוך הוא, בורא העולם.
אלול	חודש התשובה, הרחמים והסליחות.
העכבר	היצר הרע.
הסידור — סדר	אמונה שיש סדר בעולם.
/ — ספר	אמונה שיש ספר שבו נכתבים מעשי האדם.
השוחט	מלאך המות.
החתול	שליח ה', המבטל את הבטחת היצר הרע, המוכיח שעצת העכבר אין בה ממש, או: היצר הטוב המחסל את היצר הרע.

ועתה נבחר את דברינו.

א. התרנגול נקרא במקורותינו גם גבר. בעיקר במשנה ובר תלמוד. גם במקורות מאוחרים יותר, כגון בפיוטים ובשור"ת, מופיע הביטוי "גבר" במקום התרנגול, (ולא בכדי מביא עגנון כ"כ הרבה מובאות מן הנביאים והכתובים, שנושאים הוא ה"גבר"). כלומר התרנגול מסמל את הגבר, את האדם היהודי, אשר "שרוי בדאגה ולא נראה שחוק על פיו". כידוע, חייב כל יהודי להמנע משחוק כל עוד עומד ביהמ"ק בחורבנו. זוהי הדאגה הכללית של היהודי המונעת ממנו לשחוק והמשרה עליו רוח של עצב.

ב. התרנגול אחד היה מתגורר בביתו של יהודי והיתה פרנסתו מצויה ולא היה הסר כלום...⁵

...כשהגיע אל צערו וכשהיה גועה בבכיה...

...שאל העכבר נגול, מובחר ש

בעל הבית היה

(3) שם, שם, עמ' ס"ב.
 (4) שם, שם, שם.
 (5) שם, שם, עמ' ס"א.

(6) שם, שם, שם.
 (7) שם, שם, שם.

יקות של בית רבן
ש כאן ספור בעל
ה... כיון ששמע
זמה פקה משכני,
ע להטעים דברים
ות אלגורית נוסף

בספור, אחד אחד,

...כשהגיע אלול הוכפל
צערן וכשהיה קורא היה
גועה בבכיה...⁶

ב. אך כאשר מתקרב חודש אלול, הוכפל צערן. מדוע? כי
ימי חודש אלול, החודש האחרון של השנה היהודית,
נחשבים לימי התעוררות, לימים שבהם נותן האדם היהודי
דין וחשבון לעצמו ולבוראו על מעשיו ועל מהדליו במשך
השנה שעברה. ימים אלה מעוררים ביהודי תרדה לקראת
יום-הדין. בימים אלה כאשר הוא „קורא“ הוא ממש „גועה
בבכיה“. הוא קם לסליחות וחוזר בתשובה. הוא מתפלל
לה' ומבקש ממנו על עצמו, על בני ביתו ועל עמו שנה
טובה ומבורכת בכל טוב, והוא חושב כיצד להסביר ולהצ-
דיק את עצמו, ביום הדין, בפני מלך המשפט. אך לא
בזאת — בהסברה ובהצטדקות עצמית — צריך האדם
להשקיע את מרצו כי אם בסקירת פעלו, בבקרת עצמית
ובחזיון הרצון לתיקון המידות בעתיד, כי רק פתרון חיובי
על טהרת הכוונות הטובות, רק הוא יכול לעזור ביום
הדין, וזוהי דאגתו הפרטית המיוחדת לו כפרט. באותה
שעה מחפש הוא לעצמו הצלה ומוכן הוא להאחז בכל הצ-
עה שהיא, ולו לא יהא בה כל ממש, כשם שאין הצלה
של ממש בהאחו הטובע בקש. ברור לכל קורא, שאין
ממש בהצעתו של העכבר להציל את התרנגול ממות ע"י
כרסום הסדור, ובכל זאת נאחו התרנגול בהצעה זו, מדוע?
כי אימת הדין מעבירתו על דעתו.

...שאל העכבר את התר-
נגול, מובחר שבעופות...⁷

התואר שבו מכתיר העכבר את התרנגול מצביע על דרגתו של
הגבר היהודי בבריאה. התרנגול „מובחר שבעופות“ מזמין
את ההקבלה — הלשונית-תכנית: הגבר=ה„מובחר שבברי-
אה“, שהוא באופן כללי המובחר שביצורים, אך הוא מזמין
גם את ההקבלה: הגבר היהודי „המובחר שבמדברים“ (ראה
הכוזרי ועוד).

המוכיח שעצת
את היצר הרע.

יקר במשנה ובי-
בפיוטים ובשו"ת,
ולא בכדי מביא
תובים, שנושאים
הגבר, את האדם
שחוק על פיו".
וד עומד ביהמ"ק
י המונעת ממנו

בעל הבית היהודי.

ענין סמליותו של התרנגול-הגבר שבספורנו אינו טעון הוכחה
נוספת, כאמור, ואף כי אפשר לאמר זאת גם ביחס לזיהויו של
בעל הבית היהודי, בכ"ז אביא שלוש הוכחות לבסוס דברי.
אחת מתוך פרקי אבות (פרק ב' משנה כ') „רבי טרפון
אומר: היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר
הרבה ובעל הבית דוחק“. כתב שם רש"י: „בעל הבית דוחק

(6) שם, שם, שם.

(7) שם, שם, שם.

— זה הקב"ה...⁸ ואחת מפי השמועה⁹ שמעתי, שהמלה יהודי¹⁰ באותיות אשוריות מכילה בתוכה, ע"י שינוי מה, שם השם, את שם ההויה ב"ה. כיצד? ע"י זה שמעבירים את האות יו"ד שבסוף המלה אל מתחת לאות ד' שלפניה, מיד יש לנו השם: יו"ד, ה"א, וא"ו, וה"א, שהוא בעל הבית של העולם כולו. וכן ראה גם פרוש רש"י לבראשית: „אמר רבי יצחק: לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל, ומה טעם פתח בברא-שית? משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים (תהלים קי"א). שאם יאמרו אומות העולם לישראל, ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים. הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא...¹¹ נדמה לי שזיהויו של בעל הבית כבורא עולם אינו טעון עוד הוכחה!

השוחט.

הסידור.

העכבר.

כיצד מסמל העכבר את היצר הרע? מתוך השואת פעילותם נמצא דמיונם. העכבר הוא בעל חיים שמכרסם והורס לפי טבעו, ובסיפורנו הוא נעזר במשל הארית והעכבר, כדי להמליץ על עצמו כעל מציל בעת צרה. הן זוהי פעולתו של היצר הרע, הוא מכרסם באמונתו, בבטחונו וביושרו של האדם. ולא עוד אלא שהוא אף מבטיח לו הצלה מפני הפורענות העלולה לבוא כתוצאה מן ההליכה בעצתו ובדרכיו. ומתי הוא מגסה לפעול אצל האדם ביתר תוקף? בחודש אלול כאשר היהודי נוטה לחזור בתשובה שלמה, כיון שחונך והורגל לכך עזי מימי ילדותו.

התתול.

- (8) וכן מפרש ר' שמחה בעל מחזור ויטרי (מסכת אבות עם פירוש ר' שמחה ז"ל מויטרי הוצאת „אמונים" ת"א תשט"ז) את הביטוי „...ומי הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר...“ (פרקי אבות פרק ב' משנה י"ט) = הוא הקב"ה שיש בידו לספק לשלם לך שכר מעשיך...“ וכן הוא מפרש: (פ"א, פ"ב מ"כ)...והפועלים עצלים ואין לומדים תדיר, ואף בעל הבית שהוא הקב"ה שאתה משתכר עמו דוחק...“ וכן מפרש הגר"א את הביטוי: „נאמן בעל מלאכתך“, כמו שכתוב בתורת כהנים פרשת אחרי מות, אני ה' „נאמן לשלם שכר.“
- (9) שמעתי מפי מרצה נכבד (ללא קשר ליצירתו זו או אחרת של ש"י עגנון) שבספר חסידים כתוב הרעיון הזה על השם יהודי. בדקתי בספר חסידים אך לא מצאתי. פניתי בענין זה למרצה מסוים הידוע כבקי בספר חסידים אך טרם קיבלתי את תשובתו. מכל מקום אכיר תודה לכל מי שיחכימני בנידון.
- (10) רצוי שהמורה ירשום את אותיות המלה יהודי באותיות אשוריות גדולות מעט מן הרגיל, כדי לעורר את סקרנות התלמידים, — ע"י השינוי מן הכתב הרגיל, — למשמעות מעשהו ואולי ע"י כך יורז אותם לחשוב בכיוון הנכון. מנסיוני בהוראה (במספר ניכר של שעורים שבהם ניתחתי את הסיפור הזה) אני יכול להעיד שהתלמידים, אפילו בכנות ז' הגיעו בעצמם לגילוי הזה!
- ה ע ר ה! כאשר המורה מדגים על הלוח (ע"י כתיבת המלה יהודי באותיות אשוריות) את מציאות שם השם במלה זאת ע"י הורדת האות יו"ד אל מתחת לאות ד', עליו להסתפק בהדגמה ע"י תנועת אצבע, המורה על שינוי המקום והמשמעות, אך לא ע"י כתיבה, שכן אחרי כתיבת השם אסור למחוק אותו.
- (11) בראשית א' א' ברש"י.

- (12) הפיוט השיר „ו...“
- (13) פרקי אבות, פו
- ...החנות פתח
- והגבאים מחזיו
- (14) מימון י"ל, ט
- העולמי תש"ב.
- (15) שם, שם, עמ'

השוחט.

גם לגבי השוחט המסמל את מלאך המות אין צורך בהוכחה, שכן תפקידיהם זהים. השוחט הוא מלאך המות, אלא לא של האדם של הגבר-האדם, אלא של הגבר-התרנגול-העוף. וכן ראה בחד גדיא, בהגדה של פסח: „ובא השוחט ושחט... ובא מלאך המות ושחט לשוחט...”¹²

הסידור.

הסידור יכול להכיל בתוכו שתי משמעויות סימבוליות. האחת המתקשרת לשורש וסדרו כלומר שהוא מסמל שיש סדרן בעולם ויש סדר בעולם, דהיינו יש שכר ועונש ומפני זה חושש היהודי לפני הימים הנוראים, ואת הפחד הזה רוצה העכבר — היצר הרע להסיר. והסידור — בבחינת ספר יכול לסמל גם את הספר שבו נכתבים מעשיו הטובים והלא-כליכך טובים של האדם, כמו שאמר רבי בפרקי אבות: „הסתכל בשלושה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, דע מה למעלה ממך, עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים...”¹³

החתול.

ועובדה זו מחייבת אותו לעשות חשבון נפשו. וגם נגד אמונה זו פועל כידוע היצר הרע המכרסם לב האדם, כפי שהעכבר מכרסם בתוך הטבע.

כפי שכבר ציינתי, מסמל החתול את חוסר הממשות (חוסר ראליות) שבהצעת העכבר להצילו, שכן הוא עצמו לא הצליח להציל את עצמו וכיצד יכול הוא לממש את הבטחתו להציל אחרים? ועוד! החתול מסמל שכל התחכמות שהיא נגד חוקי הטבע האלוקיים לא תועיל אף לבעל הדבר עצמו. רעיון זה מתבסס על אסוציאציה לספור המופיע בספרו של רי"ל מימון „שרי המאה”¹⁴ ואשר בו משמשים, בין השאר, גם התול וגם עכבר בתפקידים כמעט ראשיים. והרי תמצית הספור: רבי יונתן מאייבשיץ הוזמן לארמונו של הגמון העיר פראג ושם התעוררה השאלה: „למי משני המושלים האלה היתרון: לחוק הטבע או לשכל האדם וכוחו של מי מהם עדיף? השכל כל יכול, אפס בלתו ואין דומה לו, ככה דבר ראש השרים יועץ המדינה וכל הנאספים מחאו לו כף...”¹⁵ בהמשך השיחה אמר ר' יונתן בין השאר: „שכל האדם בן-החלוף מה הוא כי יתחרה עם מפעלי האומן הגדול, העליון על כל אדון

שמעתי, שהמלה יי שינוי מה, שם שמעבירים את שלפניה, מיד יש הבית של העולם, אמר רבי יצחק: זחודש הזה לכם, זעם פתח בברא-להם נחלת גויים לישראל, ליסטים ומרים להם: כל ז של בעל הבית

השואת פעילותם רסם והורס לפי כבר, כדי להמליץ ועולתו של היצר ז של האדם. ולא פורענות העלולה ומתי הוא מנסה ול כאשר היהודי והורגל לכך עזי

ז"ל מויטרי הוצאת כר...” (פרקי אבות וכן הוא מפרש: הוא הקב"ה שאתה כמו שכתוב בתורת

ז) שבספר חסידים זי בענין זה למרצה אכיר תודה לכל מי

עט מן הרגיל, כדי מעשהו ואולי ע"י ימים שבהם ניתחתי גם לגילוי זה!

יות אשוריות) את ו להסתפק בהדגמה שכן אחרי כתיבת

(12) הפיוט-השיר „חד-גדיא”, נמצא בכל הגדה של פסח.

(13) פרקי אבות, פרק ב' משנה א', כן מעוררת אסוציאציה דומה המשנה (פרק ג' משנה ט"ז) „...החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללוות יבוא וילווה והגבאים מחזירים תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו... והדין דין אמת...”

(14) מימון ז"ל, שרי המאה, רשימות וזכרונות, הוצאת „מוסד הרב קוק” שעל יד המזרחי העולמי תש"ב.

(15) שם, שם, עמ' 134.

הטבע אשר רק לו נתכנו עלילות ואשר חוק שם למעשי אנוש ותחבולותיו...¹⁶ זמן ניכר לאחר אותה שיחה הזומן הרב שוב למסיבה בבית ההגמון והנה "בפתח האולם נראה חתול זקוף קומה, הולך על שתיים, ובכפות רגליו הקדומות אחז טס כסף קטן עם בקבוק יין וכוסות אחדות... החתול היה לבוש בגדי מלצר, סינר לבן על מתניו, על ראשו מצנפת איזומה ועליה באותיות גדולות: הטבע והשכל"... וכולם צחקו בכל פה למראה הנפלא שהופיע לעיניהם. הבין רבי יונתן, כי זהו מעשה ראש השרים להתפאר ולהוכיח צדקת דעתו בהת-ווכחו עימו, כמאמר ההגמון ופקודתו. הוא שם את ידו בכיס בגדו, הוציא את קופסת הטבק ופתחה... והנה קפץ העכברון מתוך הקופסה על הרצפה וכהרף עין השליך החתול "המלומד" את הטס... והתחיל לרדוף כחץ מקשת אחרי העכבר... וידי המשרתים היו מלאות עבודה..."¹⁷

"אז קם ההגמון מכסאו... אחר נגש אל הרב, לחץ את ידו בידידות ואמר: אכן צדקת במשפטך: מה שיעשה הטבע לא יעשה השכל..."¹⁸

כבר שאלו חז"ל מדוע מגיע עונש ליצר הרע? הרי הוא זכאי לפרס יעול שכן הוא מבצע את תפקידו, להסית ולהדיח, על הצד הטוב ביותר. אלא אליה וקוץ בה. הפרס באמת היה מגיע לו אילו היה מצליח לשכנע את קרבנותיו לבצע את העברות מתוך הכרה שהן עברות, אולם עפ"ר, הוא משכנע את קרבנותיו שהם מבצעים מצוות, אם כי לאמיתו של דבר אלה עברות, וע"כ עליו ליתן את הדין.

העכבר המכרסם, היצר הרע, מבטיח לאדם הצלה לפני יום הדין, הצלה מדומה שאין בה ממש, ובכל זאת "הגבר" מקבל הצעתו כמוצא שלל רב. מבחינה מסוימת מזכירה סיטואציה זו דרשה ששמעתי על הפסוק: "...רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום"¹⁹ שיש לה מקום כאן. לכאורה המלה "היא" שבפסוק מיותרת, שכן יש לו משמעות מלאה גם בלעדיה. ואם כן לשם מה היא באה? היא באה לסתום טענותיהם של עוברי עברה ביום הדין. הכיצד? המלה "היא" היא ראשי התבות של השמות: הלל, יוסף, אלעזר. שכאשר

(16) שם, שם, שם.

(17) שם, שם.

(18) שם, שם, שם. בעזרת סיפור זה אני מסביר לתלמידים שתי נקודות מוקשות:

א. הקשר האסוציאטיבי בין סיפורנו ובין הסיפור שמביא הרב מימון ז"ל על נצחוננו של ר' יונתן אייבשיץ על ההגמון מפראג. גם שם מוכיח החתול (שלא בכוונת מכוון) את שלטון חוקי האלוקים... וזאת ע"י מפגש דומה בין החתול והעכבר, כמעט כמו בסיפורנו.

ב. מאז ומתמיד קיים ויכוח בין אנשי המדע והכמי התורה בנושא: כחו של מי עדיף? של השכל האנושי או של הבורא שברא עולם ומלואו? התשובה היא ברורה וחד-משמעית: לשכל האנושי כח לפעול גדולות, נפלאות ונוראות, אך... אך ורק בבקעה שנתנה לו להתגדר בה ותו לא!

(19) משלי י"א, כ"א.

יבוא בעל עברה למ התפנה ללימוד התו הזקן הנשיא, "שבכ המדרש וחציו לפרו חגנו בו, הוא נתפח נתפתה לאשת פוטי הוא נאלץ להתבטל יותר עשיר מה אל לו מה ששייב. כל את הטענות שיטע מדומה הוא, כי לטו מדומה ואין בו מכ נמצאנו למדי היהודי, את דאגתו לפני חודש אלול, ו סימבולית את פית היסוד הטוב שבאו

כתבתי בראש עתה על רקע יהוד בקיצור.

התרנגול, מובחר

בעל הבית היהוד אלול (החודש ה)

(20) יומא לה: ד באין לדין. במזונותי, ו בתורה? אם אלעזר? אמו ספינות ביים, ללמוד תורו ביצרי הייתי יוסף הצדיק לת: לאו. ו מסמאת את הלל מחייב יומא לה:

יבוא בעל עברה למעלה ליתן דין וחשבון על מעשיו וינסה להצטדק בטענה כי היה עני ולא התפנה ללימוד התורה ולקיום מצותיה יבואו הדיינים וישאלוהו: האם היית יותר עני מהלל הזקן-הנשיא, „שבכל יום ויום היה עושה ומשתכר בטרפיעיק. חציו היה נותן לשומר בית המדרש וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו“.²⁰ יבוא אחר ויצטדק שמחמת יפיו, שהקב"ה חננו בו, הוא נתפתה ליצרו הרע וכו'... ישיבו לו, וכי היית יותר יפה מיוסף הצדיק שלא נתפתה לאשת פוטיפר סריס פרעה? ויבוא אחר ויצטדק שמחמת עשרו, שהקב"ה חננו בו, הוא נאלץ להתבטל מתלמוד תורה ומקיום מצוותיה, יבואו הדיינים וישאלוהו: האם היית יותר עשיר מר' אלעזר בן חרסום שהיו לו אלף עיירות ואעפ"כ עסק בתורה? שוב לא יהא לו מה שישׂיב. כלומר, בעולם הזה יצרו הרע של האדם מסיתו לעבור עברות ושם בפיו את הטענות שיטען ביום הדין, בא הפסוק ורומז: „ועצת ה' היא תקום“ כלומר הפתרון מדומה הוא, כי לטענות כאלה או אחרות אין אחיזה של ממש. כשם שפתרונו של העכבר הוא מדומה ואין בו ממש.

נמצאנו למדים שבספור זה מעלה המספר בצורה אליגורית את לבטיו של האדם היהודי, את דאגתו ואת חרדתו מפני יום הדין במשך השנה, אך בצורה הרבה יותר חזקה לפני חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות, המקדים את הימים הנוראים. הוא מתאר בצורה סימבולית את פיתויו של היצר הרע ואת כשלונו, כי הספור מסתיים בתאור התגברותו של היסוד הטוב שבאדם היהודי, בתיאור התגברותו של היצר הטוב.

כתבתי בראשית דברי שאפשר, שיש לספור הנה, — בנוסף למשמעות שהוסברה זה עתה על רקע יהודי דתי, עוד משמעות אליגורית, על רקע אנושי-כללי שתוסבר גם היא אך בקיצור.

ב נ מ ש ל

ב מ ש ל

האדם, כאדם, לא יהודי ובכ"ז מובחר שבי-בריאה.

התרנגול, מובחר שבעופות

הקדוש ברוך הוא, בורא העולם

בעל הבית היהודי

התקופה האחרונה בחיי האדם, או תקופה

אלול (החודש האחרון של השנה היהודית)

בעלת משמעות דומה לזו של חודש אלול

ביהדות. (למשל, חודש הרמאדאן אצל ה"י

מוסלמים).

(20) יומא לה: הדרשה מבוססת על הברייתא הבאה ממסכת יומא: „תנו רבנן: עני ועשיר ורשע באין לדין. לעני אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: „עני הייתי וטרוד במזונותי“, אומרים לו: כלום עני היית יותר מהלל?... עשיר אומרים לו: מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: „עשיר הייתי וטרוד בנכסי“, אומרים לו: כלום עשיר היית יותר מר' אלעזר? אמרו עליו על ר' אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים, ובכל יום ויום נוטל נאד של קמח על כתפו ומהלך מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה... רשע אומרים לו: „מפני מה לא עסקת בתורה? אם אומר: נאה הייתי, וטרוד ביצרי הייתי, אומרים לו: כלום נאה היית וטרוד ביצרך יותר מיוסף הצדיק? אמרו עליו על יוסף הצדיק: בכל יום ויום היתה אשת פוטיפר משדלתו בדברים... אמרה לו: השמע לי. אמר לה: לאו. אמרה לו: הריני חובשתך בבית האסורים. אמר לה: „ה' מתיר אסורים...“ — הריני מסמאת את עיניך. — „ה' פוקח עורים.“ נתנה לו אלף ככר כסף ולא רצה לשמוע אליה. נמצא הלל מחייב את העניים, ר' אלעזר בן חרסום מחייב את העשירים, יוסף מחייב את הרשעים.“ יומא לה:

ם למעשי אנוש
זה הזמן הרב
לם נראה חתול
דומות אחזו טס
היה לבוש בגדי
נ איזומה ועליה
צחקו בכל פה
יבי יונתן, כי
קת דעתו בהת-
את ידו בכיס
קפץ העכברון
זתול „המלומד“
העכבר... וידי

לחץ את ידו
עשה הטבע לא

יעול שכן הוא
ז. הפרס באמת
זוך הכרה שהן
כי לאמיתו של

ה מדומה שאין
סווימת מזכירה
ז' היא תקום“¹⁹
משמעות מלאה
רי עברה ביום
ולעזר. שכאשר

ת:
ל נצחוננו של ר'
זכוון) את שלטון
יפורנו.
ל מי עדיף? של
ה וחד-משמעית:
קעה שנתנה לו

העכבר

הסידור — סדר

/ — ספר

השוחט

החתול

היצר הרע

אמונה שיש סדר בעולם,

אמונה שיש ספר שבו נכתבים מעשי האדם

מלאך המות

שליח ה', המבטל את הבטחת היצר הרע,

המוכיח שעצת העכבר אין בה ממש או:

היצר הטוב המחסל את היצר הרע.

לפי הסבר זה השתנו ברבד האליגורי ב' רק שני יסודות:

האחד הוא התרגול — הגבר האדם (ברבד האליגורי א' הוא סימל את האדם היהודי) והאחר הוא חודש אלול, שהוא החודש האחרון בשנה היהודית המתחילה בחודש תשרי, המסמל, לדעתי את התקופה האחרונה בחייו של האדם הלא יהודי. (ברבד האליגורי א' נשתמרה משמעותו כפשוטו, חודש אלול — חודש הרחמים והסליחות). אז נוטה גם האדם הלא יהודי לתת, יותר ויותר, דין וחשבון לעצמו על מעשיו ועל מהדליו בעולם הזה, ואז מתחיל גם הוא לדאוג שמא, בכל זאת, יצטרך לתת דין וחשבון לבוראו על כל אשר עשה או נמנע מלעשות בתקופת שהותו בעולמו. ולמרות שחושבני שאינני צריך להביא אסמכתא לכך, שגם הנוכרי דורש מעמיתו לחשוב על מידות של יושר, של צדק ושל מתן דין וחשבון על מעשיו, בכ"ז אפשר להביא לכך ראיות מדבריו של סוקראטס בהתנצלות:²¹

שם הוא אומר בין השאר:

„הטוב שבבני אדם, כיוון שאתה אתונאי, מעיר גדולה ומפורסמת בחוכמתה ובגבורתה, כלום אינך, מתבייש לדאוג שיהא לך כסף עד לגבול האפשרי, וגם שם טוב וכבוד, ואולם אינך דואג ואינך שם לב לחוכמה ולאמת ולנשמתך שתהא טובה עד כמה שאפשר?...²¹ אף מתוך שיחת סוקרטס עם קריטון²² יוצא שאפילו בתקופה האלילית היו פילוסופים שדרשו יושר ונקיון כפים וכו'... „ולדאוג לנשמה שתהא טובה עד כמה שאפשר...“ ובתקופתנו לא כל שכן. זאת אומרת, גם האדם הלא יהודי מתרגש כאשר מתקרב המועד שבו הוא עלול להדרש לתת דין וחשבון על מעשיו, אלא שאצל הנוכרי זה קורה, בדרך כלל, לקראת סוף ימיו בלבד. ושמא יש גם אצל בני אמונות אחרות איזה חודש בשנה שבו המאמין צריך לתת דין וחשבון על מעשיו? אם כן, הרי במקרה כזה יסתמל אותו חודש בחודש אלול, והוא נקבע אצלם בהשפעת מנהגנו, לפי מיטב ידיעתי. דהיינו, האדם, כאדם, מחפש לו מפלט ומקלט מספקותיו המכרסמים בו, כאשר הוא חושש מפני יום הדין, שיבוא בעקבות היום שבו ימות. האדם מקדיש, בין השאר, הרבה מאמץ ומחשבה למניעת, או לפחות לדחית, בוא המוות. אולם כל תקוותיו מדומות הן, כי למרות הישגי המדע לא בלע המות לנצח. חוקי הטבע,

(21) אפלטון²¹ כל כתבי, כרך א', בהוצאת ד"ר יהודה יגוביץ. (מספרי העמ' ע"פ סטפנוס). de 92.

(22) שם, שם, (מתוך קריטון 84 bc) ואלה דבריהם:

„סוקרטס: אולם, ידידי הנפלא, בשבילי עומד בתוקפו אותו הרעיון שבחנו אותו. ואתה הקור נא וראה, אם עוד קיימת בשבילנו, או לא, גם דעה זו: שהעיקר הוא לא לחיות, אלא לחיות היים טובים.

קריטון: אכן קיימת היא.

סוקרטס: וש"טוב" ו"יפה" ו"צודק" דבר אחד הוא, דעה זו קיימת או לא?

קריטון: גם זו קיימת.

חוקי האלוקים הש
בו מאומה, כי אם
הצלה ממות ע"י כו
ועל הערכה עצמיו

לאחר עיון נון
האם העלאת הרעי
פוגמת במגמת המ
המספר ושנית נד
של היהדות ביחס
אלוקי, ובין השקו
מקורן בהסכמה הו
כאן ניתנת לו
ישראל הוא מלך ו
בתפלת הימים הנ
שכראת, וייראוך
בכבודך... והופע
ויכין כל יצור כי
יכיר באדנותו ש
„ומלאה הארץ דע
לקראת ימים אלה

לסכום

בניתוח זה ה
בעצם ספור לתינו
גוריים: א) רובד
הנוראים. ב) ריו
הפילוסופית, במי

א. הנחות מוקד
1. הספור
מצטיינו

- (23) אפשר להדגין מסוים הוא ב 10 ילדים או י מדינה. אם-כ (24) ישעיהו י"א. (25) בהיותי בשלי (היהודי) פקפ התשובה שנו שנה, שיבוא 3 מיליון. 5. הבורא למעל שיש עכובים

חוקי האלוקים השולטים בטבע פועלים כאז כן עתה: והאדם אינו יכול ולא יוכל לשנות בו מאומה, כי אם במקום שניתן לו להתגדר בו. כל הבטחות העכבר = היצר הרע, על הצלה ממות ע"י כרסום הסידור = סדרי הטבע = הסדר השולט בעולם, מיוסדות על יתרה ועל הערכה עצמית מופרות ולא על כח ממשי מוגדר וברור.

★

לאחר עיון נוסף בפענוח הרובד השלישי (רובד אליגורי ב') עלולה להתעורר השאלה: האם העלאת הרעיון, שגם אצל הגויים קיים היסוד של דרישות מוסריות מן היחיד, איננה פוגמת במגמת המספר או במטרות ההוראה? ראשית, לא תמיד אנו יודעים את מגמת המספר ושנית נדמה לי שדווקא העלאת נקודה זו יכולה לעורר להשוואה נוספת בין העולם של היהדות ביחס למקור ולטעמי המצוות, מצוות שכליות ומצוות שמעיות, שמקורן כידוע אלוקי, ובין השקפת העולם של הפילוסופים הלא יהודים שה"מצוות" החברתיות-מוסריות מקורן בהסכמה הכללית.

כאן ניתנת למורה אפשרות נוספת, לנצל את ההודמנות, להדגיש את העובדה שאלוקי ישראל הוא מלך העולם²³ והוא דן בימים הנוראים את כל הבריאה ואת כל הברואים ככתוב, בתפלת הימים הנוראים: „ובכן, הן פחדך ה' אלקינו על כל מעשיך! ואימתך על כל מה שכראת, וייראוך כל המעשים, וישתחוו לפניך כל הברואים... מלך על כל העולם כולו בכבודך... והופע בהדר גאון עונך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו... ועוד... כלומר, האידיאל של היהדות הוא שהעולם כולו יכיר באדנותו של הבורא, במשך כל השנה כמו בימים הנוראים, מתוך ידיעה, ככתוב „ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים“²⁴ ואם כי עדיין לא הגענו לכך, בכ"ו התקדמנו לקראת ימים אלה כברת דרך ארוכה.²⁵

לסכום

בניתוח זה הבלטתי מציאותם של שלושה רבדים בספור זה. הרובד הפשטני, שבו יש בעצם ספור לתינוקות של בית רבן על עכבר ועל תרנגול שנפגשו באקראי, והרבדים האליגוריים: א) רובד שבו מסתמלים היחסים שבין האדם היהודי ואלוקיו, במיוחד לקראת הימים הנוראים. ב) רובד שבו מסתמלים היחסים שבין האדם הלא-יהודי ואלוהיו, או השקפתו הפילוסופית, במיוחד לקראת סוף ימיו.

הארות מתודיות

א. הנחות מוקדמות

1. הספור מתאים לרמת כחה ט', אך אפשר ללמדו גם בכתות נמוכות יותר בתנאי שהן מצטיינות בספרות או ביהדות.

23) אפשר להדגים רעיון זה לתלמידים הצעירים ע"י דוגמא מחיינו היום יומיים. אביו של ילד מסוים הוא בעת ובעונה אחת (ובלי שיהא בכך סתירה, ניגוד או הפרעה) גם אביהם של עוד 10 ילדים או יותר. או אביו של הילד הוא מנהל בית ספר, ראש מועצה מקומית, ראש עיר או ראש מדינה. אם-כן אין סתירה בין העובדה שה' הוא אלוקינו ובעת ובעונה אחת גם מלך העולם. ישעיהו י"א, ט'.

24) 25) בהיותי בשליחות חינוכית בדרום אפריקה העלו תלמידים בכיתה י"א או י"ב (בביה"ס היומי היהודי) פקפוקים בקשר לאפשרות של התגשמות חזון הנביא ישעיהו כנאמר בפסוק הנ"ל. התשובה שנתתי להם שם ואז יכולה להתאים לנו כאן ועתה. הנביא ישעיהו נבא לפני 2700 שנה, שיבוא יום וכל העולם יכיר באהדותו של הבורא. כמה יהודים היו באותה תקופה? 3 מיליון. 17.5 היום, בוואריאציות, ובסטיות מסוימות מן האמונה האמיתית, מאמינים באחדות הבורא למעלה ממהצית האנושות. עובדה זו יכולה לרמוז גם לפקפוקים הגדולים ביותר, שלמרות שיש עכובים בהתגשמות חזון הנביאים, אנו צועדים בטוחות לקראת התגשמותן.

ביום מעשי האדם

זחת היצר הרע,
בה ממש או:
יר הרע.

ת האדם היהודי)
ז בחודש תשרי,
בד אליגורי א'
נוטה גם האדם
בעולם הזה, ואז
ל כל אשר עשה
להביא אסמכתא
מתן דין וחשבון
ת: ²¹

מתה ובגבורתה,
בוד, ואולם אינך
...? ²¹ אף מתוך
ים שדרשו יושר
תקופתנו לא כל
שבו הוא עלול
לל, לקראת סוף
זאמין צריך לתת
אלול, והוא נקבע
לו מפלט ומקלט
היום שבו ימות.
וית, בוא המוות.
נח. חוקי הטבע,
ז' ע"פ סטפנוס).

אותו. ואתה חקור
חיות, אלא להיות

2. התלמידים קבלו מידע בסיסי על הסופר ש"י עגנון. (אם ע"י המורה, אם ע"י הרצאת תלמיד קצרה, ואם ע"י הפניה למקור ביבליוגרפי, כגון: אנציקלופדיה, מקראות וכדומה).
3. התלמידים למדו כבר ספורים קצרים אחדים של ש"י עגנון.
4. התלמידים למדו כבר לנתח משלים.
5. החומר הניתן בזה במרוכז, יועבר בכתה במסגרת זמן של שניים עד שלושה שעות. ולעיתים אף יותר.
6. הזמן המתאים ביותר להוראת ספור זה הוא בתקופת הימים הנוראים, אם כי אפשר ללמד אותו בכל מועד אחר במשך השנה. אם אפשר רצוי ללמדו אחרי משל האריה והעכבר, שבסידרת המשלים הנלמדים בביה"ס ואשר תמציתו מובא גם בסיפורנו.

ב. מטרות ההוראה

1. ללמד את התלמיד, אגב הדגמה, כיצד עליו לקרוא יצירה ספרותית.
2. הנחיה לפרשנות (אינטרפרטציה) נכונה של סוג מסוים של ספרי עגנון, בעזרת הקונוטציות (הקשרים) והאלוזיות (שבוצים) המקראיות והאחרות (משנה, תלמוד, מדרש ואגדה) המרומזות בו.
3. המחשת העומק התכני ע"י פרוש מיוחד של כל רובד.
4. העמקת התודעה, והתחושה, של התלמיד בקיום זיקת תוכן-סגנון ביצירתו של כל סופר, ובמיוחד ביצירתו של ש"י עגנון.
5. להדגיש בפני התלמידים, שהנאתו של הקורא מקריאת יצירה ספרותית אומנותית תלויה בהבנת היצירה, וזאת תלויה ברוחב אופקו התרבותי, היהודי והכללי של הקורא.
6. מוסר ההשכל — או המגמה הדידקטית של המספר. (במדה שהטקסט מעורר-מזמין לדיון כזה או להסקת מסקנות כאלה). אף כי אין זה הכרחי להפיש בכל יצירה את מוסר ההשכל, ומותר לקרוא יצירה ספרותית לשם הנאה גרידא, בכל זאת רצוי שבד בבד עם הדיון בצדדים האמנותיים של היצירה יועלו לדיון גם הצדדים הערכיים-מוסריים שבה, ע"י שאלה כגון: "מה אנו יכולים ללמוד מן הספור?" ובזאת לעורר דיון ביצירה מהצדדים הנ"ל, גם אם התלמידים לא התעוררו לכך מעצמם.
7. מובן מאליו שתכלית ההוראה של יצירות ספרות היא, בין השאר, להקנות לקורא כלים שבעזרתם יוכל ליהנות הנאה מלאה ומשמעותית יותר מקריאתו וזאת היא גם אחת ממטרותינו.

ג. הערות מיתודיות

נתוח הספור "העכבר והתרנגול" מאת ש"י עגנון נמסר כאן בצורה ספרותית ולא בצורת שיעור לדוגמה. הסבה העקרית לכך היא, הרצון לאפשר לכל מורה לבחור לעצמו את דרך ההוראה המתאימה לתלמידיו ואת דרגת הקושי שאליה יוכלו להגיע. בהמשך דברי אספר על נסיוני בהוראת סיפור זה בכיתות ט' ואפילו בכיתות ז' טובות. בשנים האחרונות הוריתי סיפור זה בכתות של תלמידים טעוני טיפוח. הסיפור נתקבל ע"י התלמידים בהתלהבות. גם המורים גילו ענין מיוחד בהוראת הסיפור הזה. אני מציע שהמורה יקרא, לאחר הכנה בבית, את הסיפור בראשית השיעור. השאלה היא: כיצד להתחיל בשיעור? האם להתחיל בשאלה העוסקת בנושא העשוי להתקשר יפה עם הספור, כגון: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים". (ברכות ל"ד:) ואחרי שיחת פתיחה, בה ישתתפו התלמידים ע"י הבאת דוגמאות (מן הידוע להם) המת-

קשרות לנושא ד
קישורו עם נוש
אנחנו נלמד היו
במקרה זה ישנן
א. המורה פותח
אחדים בתוך
ב. המורה מטיי
תולדות חייו
לקריאת הכ
לאחר קריא
אני נהגתי לשאו
על לבם, ובעזרו
השאלה היו
וכאן קיבלו
עליהן) ומהן שו
— זהו סינ
— זהו סיפ
זהו ספור
מדוע שטו
תשובותיהם של
— שהעכבר מו
ונמשל.
בכתה מסו
לא רצוי לדלג
בשיעור.
דרך אגב!
שכן היא הולכי
ראשון זוהי ה
ומכאן לנתוח ז
ולענין זיק
בספור זה
העכבר והאריז
חלק מהשיעור
כאן לעורר אח
האדם ופרט זה
משלב הוא בו
שונים הנהגינ
אין בספור עו
יסביר לתלמינ
השונים בקשו
ואילו מנהג ב
השנה חל בס

קשרות לנושא הנ"ל או לנושא אחר בדומה לו, יתחיל המורה בקריאת הספור תוך כדי קישורו עם נושא השיחה. אפשרות אחרת היא שהמורה יכנס לכתה ויודיע לתלמידים: אנהנו נלמד היום ספור אחד מספורי ש"י עגנון. שם הספור הוא: "העכבר והתרנגול". גם במקרה זה ישנן עוד שתי אפשרויות: (לפי בחירתו של המורה)

- א. המורה פותח בשאלות על הסופר ומשלים את ידיעות התלמידים ע"י עדכון פרטים אחדים בתולדותיו, ואח"כ יקרא את הספור.
 - ב. המורה מטיל (ימים אחדים לפני השעור) על אחד התלמידים להכין הרצאה קצרה על תולדות חייו של המספר, ועל בסיס הרצאה זו תפתח שיחה קצרה, ואחריה יגש המורה לקריאת הספור ולניתוחו.
- לאחר קריאת הספור ע"י המורה הוא יכוון את השיחה ואת הדיון ע"י שאלות מכוונות. אני נהגתי לשאול שאלה מאד כללית, וזאת כדי לאפשר לתלמידים להתבטא ככל אשר יעלה על לבם, ובעזרת דבריהם להגיע לנתוח הספור כפי שתוכנן על ידי.

השאלה היא: מה דעתכם על הספור?
וכאן קיבלתי תשובות אחדות, מהן שנאמרו בהסוס רב, (התלמידים לא העזו לחזור עליהן) ומהן שנאמרו "בבטחון" רב יותר. כגון: — שטויות!

— זהו סיפור תינוקי.
— זהו סיפור דמיוני — מעשיה.
זהו ספור מצחיק.

מדוע שטויות?! מדוע מצחיק?! וכך נגשתי לנתוח הסיפור בעזרת הערותיהם תשובותיהם של התלמידים עצמם. שטויות; כי לא יתכן שהעכבר ידבר עם התרנגול. מצחיק — שהעכבר מביא פסוקים מהתנ"ך, ועוד. עד שמגיעים לרעיון שבפנינו ספור שבו משל ונמשל.

בכתה מסוימת יכולה להופיע התשובה משל ונמשל כבר בשעור הראשון. גם במקרה זה לא רצוי לדלג על ברור המשמעות שבתשובות: שטויות, מצחיק ובדומה להן אם היו עולות בשעור.

דרך אגב! אני רשמתי על הלוח גם את התשובה שטויות וצינתי שזו תשובה טובה שכן היא הולכה אל הפירוש הנכון ויחד עם כל התלמידים ראינו ונוכחנו לדעת שאכן במבט ראשון זוהי התשובה! והיא שצריכה להוליך אותנו להמשך, למסקנה שיש כאן משל ונמשל ומכאן לנתוח הספור.

ולענין זיקת תוכן-סגנון.
בספור זה משלב המספר סגנון סיפורי (אפי) ודיאלוגי-דראמטי לסרוגין. אף משל העכבר והאריה משולב בו בצורה טבעית. גם כאן נתנת למורה הבחירה האפשרית להקדיש חלק מהשעור השני או השלישי, לשמוש שהמספר עושה בפסוקים ובמשמעותם. חשוב כאן לעורר את תשומת ליבם של התלמידים, שבכל הפסוקים, פרט לאחד, הנושא הוא הגבר האדם ופרט זה חייב לעורר לכו הנושא של הגבר-האדם, אך גם הגבר-העוף-התרנגול. כן משלב הוא בו פסוקים מן הנביאים, מן הכתובים ואף מן התורה (בראשית מ"ט, י"ח). מנהגים שונים הנוהגים עדיין בכל עדות ישראל, שובצו בספור. מבחינת המקום והזמן או האוכלוסיה אין בספור עצמו כל סימני זיהוי. הוא מתאים לכל עדה ולכל מקום. כן רצוי שהמורה יסביר לתלמידים, במקום שמנהג זה או אחר אינו ידוע, את מנהג הכפרות, את המנהגים השונים בקשר לאמירת הסליחות: מנהג בני עדות המזרח לאומרם מראש חודש אלול, ואילו מנהג בני עדות אשכנז ומזרח אירופה — מיום ראשון שלפני ראש-השנה, אם ראש השנה חל בסוף השבוע. (ואם ר"ה חל ביום ב' או ג' בשבוע (לא אד"ו ראש) מתחילים

קור ביבליוגרפי,

ים עד שלושה

אם כי אפשר
רי משל האריה
גם בסיפורנו.

עגנון, בעזרת
(משנה, תלמוד,

ן ביצירתו של

ותית אומנותית
די והכללי של

ט מעורר-מזמין
בכל יצירה את
דא בכל זאת
יון גם הצדדים
הספורי" ובזאת
לכך מעצמם.
להקנות לקורא
אתו וזאת היא

ספרותית ולא
ז לבחור לעצמו
הגיע.

יתות ז' טובות.
ור נתקבל ע"י

השאלה היא:
זקשר יפה עם
(ברכות ל"ד):
ע להם) המת-

במחקר

האמנם מו

רבים סו
השונים מתנו
דעות אי
רבים, ששמו
ביחסי מין. י
הזמן נוגסת
מהי הא
משיבים
חוקרים מטע
פעיל — אינו
— טענו קדמ
ואם תב
— מהכרח
את כוחותיו
במבחני מיש

מורים
נוהגים לתבי
כוונתם
צמד ח
„המרבה לו
בארבע נוסו
חסר הומור
שני הנוסחי
לאחר
שנהנו פחו
המרצי
ביותר, אם
שמות

להשכים לסליחות מיום א' שלפני כן). כן רצוי שהמורה יסביר לתלמידים את הביטוי העממי „מסתכל כמו תרנגול בבני אדם“, שאין כאן הכוונה שמישהו אינו מבין דבר מסוים ועל כן הוא דומה לתרנגול המסתכל בבני אדם ואינו מבין מה הם מדברים. אלא כמו שהתרנגול, — המוחזק בידי האדם לקראת קיום מנהג כפרות — מסתכל בסידור התפלה בתפלה המתחילה במלים „בני אדם“ (ובהמשכו הפסוק מתהלים) יושבי חושך וצלמות אסירי עני וברול... (תהלים ק"ז, י), ואיננו מבין מה כתוב שם, ולא כל שכן שאיננו מבין מה פירושה של הדברים הכתובים שם. ומשמעותם — כך אומרים על אדם — המסתכל על משהו או על משהו בלי להבין את אשר הוא רואה או שומע — שהוא „מסתכל כמו תרנגול בבני אדם.“* כן יש מקום להסביר חשיבות אסוציאציות לשוניות להבנת הרבדים העמוקים יותר שבספור, או כרמוז למציאותם, כגון: מובחר שבעופות = מובחר שבבריאה, וכדומה.

כל מה שנאמר עד כאן, בניתוח הספור ובפירושו, הינו אינטרפרטציה אישית, המעוגנת כמובן בכתובים, בדברי המספר, ואין בהם משום מניעת אינטרפרטציות אחרות ובלבד שאף הן תהיינה מעוגנות בדברי המספר, בכתובים. אין לי ספק שהמורה ידע כיצד להביא את תלמידיו אל הפירושים המוצעים בזה מצד אחד, ולקבלת פירושים אחרים המבוססים אף הם, כאמור, על הטקסט המונח לפניהם, מצד אחר.

* המשמעות דומה ביותר, אך ההסבר הזה להוצרות הביטוי הוא הנכון.